

LIK MLADOSTNIKA V NEKATERIH NOVEJŠIH SLOVENSКИH ROMANIH

V novejšem času je nastala skupina romanov, v katerih je glavni junak mladostnik na prelomnici, ko je že zapustil otroštvo in vstopa v svet odraslih, ki pa mu še ne pripada. Ob tipičnih motivih iz življenja mladostnikov se pojavlja bogata fabula, ki opozarja na socialne probleme in razkriva lestvico uveljavljenih in zlaganost deklariranih vrednot. Prispevek želi soočiti ožji izbor tovrstnih romanov in odgovoriti na vprašanje, ali gre za razvoj določene literarne formacije ali za sporadične literarnozgodovinske pojave.

mladinski roman, slovenska književnost, žanr, A. Ingolič, J. Vidmar, D. Zupan, D. Muck, S. Tratnik, I. Sivec, L. Zajc

Recently a group of novels has been created in which the main character is a young adult, who has just left childhood and is entering the adult world, but does not yet belong to it. Besides typical motifs from the life of young adults these novels include rich plots that point out social problems and reveal the hierarchy of established values and disingenuousness of the declared ones. The article attempts to compare a narrow selection of novels of this type and to answer the question whether they represent a development of a particular literary formation or just sporadic literary-historic phenomena.

young-adult novel, Slovene literature, genre, A. Ingolič, J. Vidmar, D. Zupan, D. Muck, S. Tratnik, I. Sivec, L. Zajc

V slovenskem romanu se pojavljajo liki mladostnikov od njegovega nastajanja, vendar so v sedemdesetih letih in na prelomu 20. v 21. stoletje nastala dela, ki dobivajo nove značilnosti in jih literarna veda za zdaj še ni analizirala v medsebojni povezanosti. Osrednji junak je mladostnik ob koncu odraščanja:

Vsa dekleta so si na zunaj podobna, uniformirano oblačenje v kavbojke in majice. Očaranost nad glasbo in hrepeneče pričakovanje. Kaj je tisto, o čemer so sanjale in se pogovarjale, niso vedele natanko. Želele so si biti v lajfu, na sceni, pa vendar so občutile, da so na robu življenja, da jih še vse čaka. (Novak 1995: 26.)

Nekateri zunajliterarni pojavi so skupni večini tridesetih romanov, ki nas zanimajo. Avtorji pripadajo mlajšim generacijam, večinoma so rojeni sredi 20. stoletja,

vendar so ob njihovem nastanku oziroma objavi že prestopili v srednja leta, tako da ne gre za opis zgolj lastnih mladostnih izkušenj, pač pa za interpretacijo aktualnih vprašanj današnjega mladostnika. Pisatelji so literarno izobraženi in poznajo pojave in razvoj sodobne književnosti, tako da obvladajo tradicionalne in moderne pripovedne tehnike.¹ Vgrajeni oblikovalski postopki segajo od toka zavesti, notranjega monologa in asociativne tehnike do odkrivanja podzavesti in sledi različnih oblik simbolizma, vendar gre v obravnavanih besedilih predvsem za sinkretizem oblikovalnih postopkov, s katerimi niansirajo v osnovi realistično pripoved.

Med mladinskimi romani je vrsta uspešnic, ki so doživele po več, celo po sedemindvajset izdaj. Nekateri so bili prevedeni v tuje jezike in doživeli primerno recepcijo, kar kaže, da so tudi komercialno zanimivi. Prav tako ni zanemarljivo, da pogosto izhajajo ali so celo napisani za objavo v knjižnih zbirkah s prepoznavno izoblikovanim programskim profilom (Najst, Najhit: zbirka uspešnic za najstnike, Odisej, Domen, Žamet, Lastovke, Zbirka Tabu/Ico). V ta okvir spada tudi zanimiv pojav, da komentatorji oziroma avtorji spremnih besed v nekaterih zbirkah (npr. Najhit, Odisej) niso literati, pač strokovnjaki za različna vzgojna vprašanja, psihologi in celo terapevti. Po eni strani gre za prilagajanje trgu in okusu ne preveč zahtevnega, a dovolj znanega bralca, po drugi strani pa je prisotna težnja, da se s temi deli vzgaja, poučuje in vpliva na bralčevo osebnost, na njegova izkustva in nastajajoče vrednote. Zato je te romane mogoče uvrstiti med vzgojno leposlovje in trivialno literaturo, kar pa ne določa njihove kvalitete, saj so med njimi tudi taki, ki jih bo slovenska literarna zgodovina gotovo morala upoštevati.

* * *

Eno najbolj izrazitih takšnih del je roman *Baraba* Janje Vidmar, ki odkriva poteze, skupne ostalim obravnavanim delom. Gre za prepričljivo prvoosebno pripoved Mateja Filipčiča, ki mu vsako poldne »postanejo rebra preozka«, »srce se mu splošči kot list papirja« in do »šestih zjutraj ostane brez kisika«, ker trepet pred očimom, ki se vsak dan vrne iz službe točno ob treh in štirideset minut, nakar že nanese tako, da pretepe ženo, ki je spet pila, in se znese nad Matejem, ki ga še nikoli ni poklical po imenu, saj je zanj le baraba, mulc, zguba, pankrt. Vsak dan se ponavlja nasilje v družini, kjer životarijo razbite in ponižane osebnosti. Matejeva polsestra Rebeka na pragu pubertete (12 let) hitro leze v objem mamil. Polsestro ima rad, a se hkrati teh čustev sramuje: »Objela sva se. Da se razumemo, stari, to počneva samo v izrednih razmerah. Kot na primer takrat, ko je matka odkrila prevrnjeno svetilko in zažgano žimnico.« (Vidmar 2001: 40.) Ko skuša preprečiti njeno

¹ Anton Ingolič je bil po poklicu profesor slovenščine, Evald Flisar je študiral primerjalno književnost v Londonu, Florian Lipuš je učitelj, Ivo Zorman je bil poklicni urednik, Mate Dolenc je študiral primerjalno književnost, Matjaž Pikalo je etnolog, Janja Vidmar je uspešna mladinska pisateljica, Marjan Rožanc, Suzana Tratnik, Lenart Zajc, Franjo Frančič so tako kot nekateri drugi med navedenimi pisatelji v svobodnem poklicu, Jani Virk je diplomiral iz nemščine in primerjalne književnosti, Brane Mozetič je diplomiral iz primerjalne književnosti, Ivan Sivec je diplomiral iz slavistike in magistriral iz etnologije itd.

vse hitrejšje drsenje v objem mamil, prezgodnje spolnosti, neuspešnosti v šoli, postane tudi sam nasilen, tako da ga očim vrže na cesto in mora noč preživeti v kleti. Mama je postala alkoholičarka, ko je po prevari Matejevega rodnega očeta in razočaranju z možem spoznala, da je njeno življenje zavoženo. Pripovedovalec živi več na ulici kot doma in vse bolj postaja odvisen od sumljivih znancev, ki ga nagovarjajo, da vlamlja v avtomobile in krade vse, kar je mogoče prodati. Njegova stiska je brezizhodna.

Fabula razkriva tragedijo obeh otrok in zakoncev: mamino razočaranje, pa tudi osebnost očima Koruna, ki je pravzaprav povsem povprečen človek, z običajno službo, avtomobilom, stanovanjem, malo prenizkimi osebnimi dohodki, a se mu sproti sesipa vse, kar počne. Vse – vključno z nasiljem in pretepanjem – počne zato, da bi uredil družinsko življenje in razrešil probleme: brezcilnost lastnega življenja, alkoholizem žene, delinkventnost posinovljenca. Ima težave s potenco, za kar naj bi bila kriva žena, ki naj bi še vedno ljubila prvega. Med pripovedjo se pokaže tudi njegova stiska. Podobne družinske razmere so na žalost dokaj značilne za marsikatero povprečno družino, enkratnost ji daje le stopnjevano nasilje in poudarjena odtujenost med družinskimi člani, ki je podana kot samoumevna objektivna stvarnost in jo pisateljica reflektira le s poustvarjanjem sugestivnih prizorov brez komentarjev.

Glavni junak, prvoosebni pripovedovalec, je pravzaprav resnično baraba, ki je zakrivil že vrsto prekrškov in kaznivih dejanj. Vsemu navkljub pa ostaja privlačen lik, ki mu je bralec naklonjen in se z njim identificira zaradi njegove neposrednosti, povprečnosti vsakdanjih doživetij in prostodušne pripovedi, ki daje vtis, da je namenjena enemu izmed njegovih vrstnikov, saj vključuje pogoste neposredne nagovore (*ej, stari; povem ti; ti rečem; kolosalni občutek, stari; saj veš, stari; tega ti ne bom razlagal; ampak sem se naučil, stari ...*) ter številne prisposode in inovirane frazeme ali domisljice (*Metek, ti rečem! Kolena so se mi skrčila za pet števil. Kolena mi je zalil svinec. Vsake toliko ji je film padel s koluta. Obljublja, da te predela v pašteto. Rebeka je vreščala kot na karaokah. Kaladont nasmeh. Garsonjera, gnila kot bananin olupek.*). To ustvarja vtis iskrene izpovedi. Tudi opisi posameznih dogodkov ohranjajo značilnosti preproste pripovedi mladostnikov, saj so skopi in neurejeni, s pogostimi preskoki in sporočilni poudarki, ki nastajajo z rabo frazemov. Prav na slogovni ravni se pokaže moč pisateljice, ki je znala izkoristiti izrazno bogastvo slenga mladostnikov, vendar je ohranila smiselno razmerje med knjižnim jezikom in slogovno zaznamovanimi prvinami njihovega pogovornega jezika.

Družinsko nasilje ostaja vseskozi gibalo pripovedi, neprimerno manj pozornosti pa je namenila tistim pojavom, ki se v naših površnih predstavah o današnji mladini zde ključne: frustracije v šoli, zunanji izgled, hobiji, zabave v diskotekah in tudi zaljubljenost, čeprav glavni junak doživi svojo prvo spolno izkušnjo:

»Sleci me.« je rekla kot v filmu. Bilo je noro. Saj veš. Prvič. Bojiš se. Veš, kaj je največja težava? V kakšni oddaji vidiš bejbo v tesni mikici, hop, in že ti stoji kot

drog. Potem ležeš na tako iz mesa in krvi in v glavi ti zazvenijo besede: *drugič bo boljše, to se lahko zgodi vsakomur*. Bisa ima krasne joške. Okrogle. Bradavice ji štrlijo navzgor. *Da best*. Kožo ima kot smetano. Totalni privid popolnosti. Bal sem se, da jo bom zmečkal pod sabo. Težo sem prenašal z enega komolca na drugi. Po njeni mlečni koži sem razsajal kot virus. Na koncu je bila polna rdečih lis. Poljubljala sva se za Guinnessov rekord. Pomešana slina se nama je sušila na bradi in vratu. Bisina dlan je zašla v moje dlake. Skoraj bi ji eksplodiral med prsti. Ampak, stari, ni se pretvarjala! Ta bejba je bila res vame. Mislim brez zavijanja v luno pa to, razumeš?! To ti je, stari, najfinejša ljubezenska izjava. Mislim tole s seksom. Da se izgubiš. Jaz sem se. Tesno v Bisi. In potem odjadraš v neka čudna prostranstva. Škoda, da sem bil prehiter. Ker sem se postaral za celo stoletje. (Vidmar 2001: 123.)

Prizor kaže na številne plasti junakovega doživetja tega izkustva, ki seže od nekritičnosti do lastne uspešnosti, prek ponosa, radosti in naivnosti do vsega tistega, česar se komajda zaveda, saj je mogoče razbrati strah pred impotenco, ki jo pozna pri očimu, saj se skozi tanke stanovanjske stene sliši vse, kar se dogaja v spalnici staršev tudi med spolnimi odnosi. Pisateljica se je izognila opisu spolnega akta in celo vugarnim izrazom, kot da bi se bala bližine pornografije. Med Beso in Matejem vzpostavi globlje čustvene vezi. In seveda tudi tu Mateju ni prizaneseno z razočaranjem. Bisa ga ima sicer rada, toda tistih nekaj »medenih« dni, dokler se ne vrne prejšnji partner, je daleč od trdnejše vezi, ne glede na njegovo navezanost nanjo in na to, da prav ona pospeši razplet, ko sporoči službi socialnega skrbstva, kaj se dogaja pri Mateju doma. Po resni poškodbi matere in intervenciji socialne službe se zgodba razplete v dokaj razvlečen srečen konec, tako da je vse razloženo in pojasnjeni so vzroki za negativna ravnanja posameznikov.

Roman Janje Vidmar *Baraba* obravnava pereč družbeni problem skozi doživljanje glavnega junaka, ki se na pragu odraslosti sooča s tipičnimi vprašanji mladostnika, iskanjem lastne identitete, problemi socializacije, postavljanjem novega razmerja do družine in doma, doživljanjem spolnosti in iskanjem ljubezni, nemoč pri premagovanju osamljenosti. Podobne teme prikazujejo tudi drugi romani, ki jim namenjamo pozornost v nadaljevanju.

* * *

Neposrednega predhodnika obravnavanih del lahko najdemo v romanu Antona Ingoliča *Gimnazijka* (prva izdaja 1967, dvajseta 1989), ki je ob izidu izzval številne polemike prav zato, ker je prikazal tedaj nov in aktualen problem prezgodnje nosečnosti mladostnice, maturantke, na kar je navezal še vrsto perečih vprašanj, ki izhajajo iz mladostnikove osamljenosti in segajo od krize družine, kjer mati zaradi »družbene angažiranosti« ne opravlja svoje vloge in ne opazi niti hčerkinе nosečnosti, prek šole, ki ne premore več osebnega odnosa z dijaki, pa do razvrata, ki se pojavlja na domačih zabavah v krogih »zlate mladine« uglednih, dobro stoječih družbenopolitičnih delavcev. Pisatelj, ki je domala vse življenje ostal zvest profesorskemu poklicu, je snov za delo našel na ljubljanski gimnaziji, kjer je delal. Bil je dovolj dober poznavalec deklíškega zorenja, da je v njeni stiski in

osamljenosti pokazal drugačna vprašanja dozorevanja, kot se pojavljajo pri fantih, ki so pogosteje upodobljeni. Aktualni družbeni problemi se kot snov pojavljajo tudi v drugih romanih. Dolenčev *Gorenčev vrag* (1977, ³1982) prikaže povratnika iz mladinskega prevzgojnega doma, ki so tedaj, ko so v javnost prišle vesti o tamkajšnjih nevzdržnih razmerah, zbudili veliko pozornost javnosti. Čadavec (1998) Marjane Moškrič, se dotaknejo tragike mladih vojnih beguncev ob razpadu Jugoslavije. Tudi osrednji lik *Princeske z napako* Janje Vidmar (1998, ³2002) je Bosanka iz pribežniške družine, ki se je umaknila iz vojnih grozot v nekdanji Jugoslaviji. Junakinja se po eni strani prebija skozi običajne težave mladostnice, vendar dobivajo njene stiske dodatne razsežnosti, saj je zaradi pomanjkljivega znanja slovenščine in zanemarjenosti neprestano v podrejenem položaju, čeprav je sposobnejša in bolj razgledana kot sošolke, doma pa jo oklepa drugačno civilizacijsko izročilo in še vedno upoštevana družinska hierarhija. *Debeluška* iste avtorice (2002) opozarja na širjenje bulimije med mladimi. Roman *5 do 12* Lenarta Zajca (1998) skuša sicer podati podobo svoje generacije oziroma lastne družine prijateljev, ki se je v sedemdesetih letih srečala s punkom in s tem povezanimi modnimi nazori mladih (neonacizem in obritoglavi pretepači, tako imenovanimi skinerji, pacifisti, hipijevci itd.), kar je tedaj preganjala celo policija. Suzana Tratnik je v romanu *Ime mi je Danjan* (2001) prikazala posledice spolne zlorabe mladostnice, ki jo prikaže tudi Marjana Moškrič v mnogoplastnem delu *Ledene magnolije* (2002). Ivan Sivec je v svojem ducatu romanov za mlade bralce načel različne aktualne pojave. *Zadnji mega žur* (2001) npr. opozarja na samomore med mladimi. Maturant Matej se za ta korak odloči zaradi osebnih stisk, vendar te še niso dovoljšen razlog za usodno dejanje, do katerega pride zaradi vplivov podtalnih verskih sekt, ki se v Sloveniji intenzivneje pojavljajo od osemdesetih let. Njegov roman *Finta v levo* (2002) je eno izmed razmeroma številnih del, ki opozarjajo na pojave, povezane s širjenjem drog. V tem primeru Jureta, simpatičnega osemnajstletnika, ki ga izključijo iz šole, zlorabi najprej združenje preprodajalcev drog, nato pa še Špela, ki ga spravi v tržaški zapor, da bi izvelkla svojega fanta, čeprav je Jure v njo zaljubljen. Skorajda povsod (*Gorenčev vrag*, *Janov krik*, *Namesto koga roža cveti*, *Leteči mački*, *Princeska z napako*, *5 do 12*, *Za soncem*, *Zadnji mega žur*, *Baraba*, *Finta v levo* itd.) se pojavlja fizično nasilje, pretepi, kraje in podobno kot samoumevni sestavni del junakovega življenja.

Opisani fabulativni okviri načenjajo splošno znana aktualna družbena vprašanja, ki jih skozi romaneskni svet osvetljujejo tako, da se bralec zave njihovih razsežnosti in se do njih opredeli v skladu s splošno sprejemljivimi moralnimi vrednotami. Torej gre za novo družbeno kritičnost, za reflektiranje časa, v katerem se pripoved dogaja, za opozarjanje na perečo problematiko, čeprav ne ponujajo možnosti za odpravljanje teh problemov. Problemi so torej različni, a aktualni in enoznačni, tako da se do njih ni težko opredeliti. Kjer takšnega problema ni, se delo oddaljuje od skupnih strukturnih značilnosti in se razvije v različna eksperimentalna iskanja (Gojmir Polajnar, *Ne ubijaj, rad te imam*, Goran Gluvić, *Popoldanski ritem*), v

hlastanje za opisi seksualnih doživetij (Zlatko Zajc, *Za soncem*), ostajajo znotraj že znanih avtorskih poetik in že uporabljenih motivnih izborov (Brane Mozetič, Franjo Frančič) ali se oblikujejo v biografske izseke, ki jih zaznamuje neka posebna interpretacija ali upodobitev življenja (Marjan Rožanc, *Ljubezen*, Andrej Morovič, *Tekavec*, Matjaž Pikalo, *Modri e*, Jani Virk, *Smeh za leseno pregrado*, Miha Mazzini, *Kralj ropotajočih duhov*, Lenart Zajc, *Zguba*).

S tega vidika je mogoče vzpostaviti paralele med številnimi romani socialnih realistov, ki tudi obravnavajo izstopajoče družbene krivice ob usodi mladega junaka, vendar bi pri romanih Iva Potrča (*Na kmetih*), Bena Zupančiča (*Sedmina*), Miška Kranjca (*Rdeči gardist*) težko pristali na tezo, da gre za enako zgradbo del. Zanima jih predvsem določeni družbeni pojav (kolektivizacija kmetij in obvezna oddaja pridelkov, mali ljudje sredi vojne vihre, revolucija in širjenje komunistične organizacije v Prekmurju), manj pozornosti pa namenjajo razpiranju tipičnih mladostniških vprašanj in dozorevanju junaka. Dokaj jasna je tudi razmejitev z (avto)biografskimi romani, saj se ti ne omejujejo le na prelomno obdobje mladostnikovega dozorevanja, marveč podajajo daljše obdobje ali celotno življenje, pisatelj pa ne namenja posebne pozornosti določenemu družbenemu problemu. V središču opazovanja se pojavlja življenjska pot posameznika, na robu zanimanja pa ostaja tisto, kar je skupno neki generaciji, družbenemu sloju ali družini. Vidna je tudi ločnica s sorodnimi zvrstmi romanov za mlajše bralce. Dela, ki so namenjena bralcem nižjih bralnih obdobij, obravnavajo drugačne probleme, če pa se lotevajo sorodnih tem, npr. zaljubljenosti, pa jih prikažejo primerno razvojni stopnji bralca. Predvsem se pri slednjih delih pojavlja tematska delitev po vsebini in zvrsti, ki že vnaprej, navadno z vključenostjo v zbirko in celo s knjižno opremo, nakaže vsebino, pa naj gre za pustolovščine, detektivske zgodbe, potopisne dogodivščine, fantastiko, pravljичnost itd. Marsikdaj je že vnaprej opredeljeno celo, ali je delo namenjeno dečkom ali deklicam.

* * *

Sicer ne moremo trditi, da so junaki klišejski, vendar tudi ni mogoče prezreti, da imajo sorodno zgradbo, in ker imamo praviloma prvoosebne pripovedovalce, to vpliva na celotno dogajanje, ki je prikazano skozi njihovo osebno recepcijo. Značaj junaka se med razvojem dogodkov skorajda ne spreminja, svoja izkustva le bogati in spoznava svet okrog sebe. Pred bralcem se namreč vrstijo zanimive dogodivščine, ki izpolnjujejo življenje povprečnega slovenskega mladostnika v različnih, a največkrat povsem prepoznavnih okoljih, pa naj gre za določen slovenski kraj, celo sosesko ali določeno šolo, ki se v svoji fiktivni danosti ne spreminja. Tudi družbeni problemi, ki so gibalo dogajanja, ostajajo enaki na začetku in na koncu pripovedi, junak jih le spozna.

Domala vsi junaki so srednješolci, praviloma gimnazijci pred maturo, a je ta starostna meja bolj premična, ko so glavne junakinje dekleta (*Ledene magnolije*, *V sedemnajstem*, *Debeluška*, *Princeska z napako*). Tako kot je pri kraju dogajanja skorajda povsem zanemarjeno podeželje, tudi med junaki le redko srečamo koga, ki

ne bi bil meščan. Med njimi ni delavcev ali vajencev. Celo tedaj, ko je junak izključen iz šole in se znajde na cesti, se kvečjemu skuša zaposliti kot fizični delavec (*Finta v levo*). Razen redkih izjem pripadajo srednjemu sloju. Zato tudi nihče nima tako hudih materialnih težav, da bi ogrožale njihove osnovne življenjske potrebe (hrana, stanovanje, obleka), vseeno pa praviloma nimajo dovolj ali vsaj ne toliko denarja, kot si ga želijo, da bi uresničili svoje želje. Toda te so dokaj preproste in segajo od »še več zabave in žurov« pa do kakšnega dodatka, ki omogoča bolj opazen zunanji videz oziroma postavljanje pred vrstniki. Dogodki, podvigi in potegavščine na zabavah, izletih, med počitnicami, na potepanju po mestu, ob posedanju v gostinskih lokalih in drugih zbirališčih, pri pouku v šoli ... posredno prikazujejo, kako se mladostnik hoče vključiti med odrasle, a zavrača svet staršev; hoče čim več zabave in druženja, a ostaja vedno bolj sam in osamljen celo med doživljanjem ljubezenskih in spolnih izkustev. Ti nizi spretno podanih sekvenc s številnimi preobraty, v katerih ima navadno odločilno vlogo glavni junak, ki pokaže veliko mladostne iznajdljivosti in duhovitosti, hkrati pa tudi naivnosti in lahkomišelnosti, so podani tako, da ustvarijo napeto in fabulativno bogato delo, obenem pa oblikujejo bralčevo naklonjenost glavnemu junaku. Izbor opisanih dogodkov, ki si navadno sledijo brez posebno globoke vzročno-posledične povezave, je naravnano tako, da omogoča razmislek o vprašanih, ki so skupna mladim, vendar zreducirano na razmeroma ozek spekter pojavov, življenje teh junakov ima le dve, tri razsežnosti:

Ljubezen, seks, žuriranje, droge, alko in drugi šponi, ki tarejo današnje mladoletnike. Solze in smeh v šoli in doma. (Novak 1995: ovitek.)

Kajti Braneta so takrat zanimali le fuk, pijača in pa cigarete, kot višek in združitev vsega naštetega (pa saj sploh ni imel velikih želja) pa zmuzljiv potni list in z njim tujina in boljše življenje: fukat in piti. (Zajc 1999: 136.)

Ob tem tudi upodobitve in opažanja niso posebno poglobljena in ostajajo v mejah že znanih odgovorov in načel, omogočajo pa identifikacijo z junakom:

Tvoj življenje je tvoj kraljestvu, ti si pa njegov kralj. Pizda, v življenju ni treba čist n'č drugzga kokr to, de stegneš roko pa si vzameš, kar si hočš vzeti. Sej s stara sedemnajst let, pa se pustiš tko jebati, kokr de b'bla stara dvanajst. Pizda, to je dvajst stoletje, ne pa pofukan sredn vek, de b ti familja zbirala jebce. (Zajc 1998: 34.)

Odločilen je vrh zgodbe, ko se mladostna razigranost in lahkomišelnost preobrne v tragičen dogodek, pa naj gre za smrt prijatelja v avtomobilski nesreči (*Leteči mački*), za gorniško nesrečo (*Ninina pesnika dva*), samomor (*Zadnji mega žur*), spolno zlorabo (*Ime mi je Damjan, Ledene magnolije*). Vendar se ti romani praviloma nikoli ne končajo s katastrofo glavnega junaka. Usodni dogodek ni nikoli dokončen, ponekod, kot npr. v Sivčevem *Zadnjem mega žuru*, ki se zaključi s samomorom, imamo v istem delu sentimentalno, a tudi perspektiven zaključek na pogrebu in nato še nadaljevanje zgodbe v knjigi *Noč po mega žuru*.

Ena izmed stalnic obravnavanih del so odnosi med mladostniki in starši, ki so praviloma ločeni ali na novo poročeni (*Tekavec, Ninina pesnika dva, Čadavec, Modri e, Zgubljena zgodba, Zadnji mega žur, Baraba, Ledene magnolije, Finta v levo*). Med njimi in glavnim junakom zija globoka odtujenost. Seveda starši niso vedno negativni liki, marsikdaj so opisani z naklonjenostjo in poslušom za njihove probleme (*Ninina pesnika dva, Čadavec*), vendar je vseeno pretresljivo, da se odtujenost in odsotnost komunikacije med obojimi najpogosteje sprejema kot samoumevna. V najintimnejših eksistencialnih stiskah mladih junakov starši ne sodelujejo. Največkrat se pojavljajo le kot negativen zgled ali ovira mladostniških podvigov. Tudi junakovi prijatelji ohranjajo podobno vlogo, saj ne prebijejo njegove osamljenosti. Večkrat so to le rahlo individualizirani ali kar kolektivni junaki, podobni drugim stranskim likom, le nastopajo pogosteje. Tudi ko prijatelj zavzema izrazitejšo vlogo (*Leteči mački, 5 do 12, Ledene magnolije, Debeluška*), ne more spoznati vseh razsežnosti njegovega doživljanja in ne more razrešiti konflikta. Lahko kvečjemu pomaga priklicati pomoč (*Ledene magnolije, Ime mi je Damjan, Baraba*). Prijatelji tako največkrat pokažejo še eno izrazito značilnost upodobljenih mladostnikov: osamljenost. Druženja in tudi pogovori so dokaj površinski in ne prodrejo do jedra junakove osebnosti in osamljenosti, kot pokaže Lenart Zajc v romanu *5 do 12*: »'Nehi zajebavat,' ga je nestrpno prekinila. 'Hočem sam reč, da so prjatli že vred, dokler so okrog, k grejo pa dam, s pa lih tko sam, kokr s biv prej ...'« (192.)

Od tod se odpira pot k iskanju ljubezenskega razmerja, ki naj bi razrešilo junakove dileme, ali pa je pomembna razsežnost junakovega življenja. Ljubezen ni razumljena le kot telesna, seksualna izkušnja, vendar tudi ne izključno duhovna in čustvena razmerja. Kjer pride le do gole spolnosti, je to vzrok za zaplet zgodbe (*Gimnazijka, Za soncem, Zgubljena zgodba, Finta v levo*). Zloraba spolnosti je v nekaterih romanih celo osrednja tema, saj obravnavajo predvsem različne razsežnosti in posledice takšnih tragičnih izkušenj (*Ledene magnolije, Ime mi je Damjan*). Istočasno je vidna skrb, da se pri opisovanju samih seksualnih izkušenj ne pretirava, navadno imamo en, kvečjemu par takšnih prizorov v celotnem romanu. Nekateri junaki doživijo neposredno spolno izkušnjo prvič (*Ninina pesnika dva, Čadavec, Modri e, Princeska z napako, Baraba, Ledene magnolije, Finta v levo ...*), drugim dotedanje pustolovščine ne zadostujejo več in iščejo globlje ljubezensko razmerje (*Zadnji mega žur, Leteči mački, 5 do 12*). Navezovanju stikov oziroma »osvajanju« je namenjeno veliko prostora, pri čemer se mnogokrat razmahnejo pisateljeve sposobnosti fabuliranja, vendar ljubezen sama največkrat ni prevladujoča ali osrednja tema. Pogosteje je ta razsežnost pomaknjena v ozadje ali prikazana le kot ena izmed ne pomembnejših razsežnosti življenja (*Leteči mački, Modri e, Ime mi je Damjan, Popoldanski ritem, Debeluška*). Kjer je ljubezenskemu iskanju ali razmerju namenjena večja pozornost, je to nesporna vrednota: »Našel je manjkajoči člen svojega življenja in tega je bil vesel.« (Zajc 1998: 272). Nobena ljubezen se ne konča s poroko. Povsod gre le za izsek iz nekega življenja, ki se

poslavlja od otroštva in se preveša v odraslost, a to še ni. Pri tem se pisatelji izkažejo za dobre poznavalce razvojne psihologije mladostnika, so pa tudi sposobni tankočutno zaznati interese svojih bralcev in razpoke življenja, ki obdaja njih in njihove junake.

* * *

In tako smo se približali izhodiščni ugotovitvi, ki nam je omogočila, da smo opazili tudi nekatere skupne poteze osrednjih junakov teh romanov. Njihovo življenje je polno razigranosti, duhovitosti, zapolnjuje ga iskanje zabave in druženje s prijatelji, vendar se razkriva tudi v drugačnih razsežnostih. Zaznamovani so z izkustvi, ki jih prinašajo negativni družbeni pojavi in pustijo v duševnosti junaka hude travme. Kljub temu se zgodba praviloma srečno konča, za kar je včasih potreben prav mučno razvlečen konec, ki izzveni v rahlo, nevsiljivo poučnost. Medsebojna primerjava obravnavanih romanov je odkrila nekatere skupne poteze na različnih ravneh. Ključna je podobna zgradba glavnih junakov in njihove značajске poteze, ki so povezane z določenim življenjskim obdobjem. Poleg tega imamo značilen izbor snovi, ki vključuje obravnavo aktualnih družbenih problemov. Značilen je tudi slog, ki posnema značilnosti slenga in sporazumevanja mladostnikov. Pripovedne tehnike ob sodobnejših elementih ostajajo najbližje realizmu. Naša analiza je v nekaj več kot polstoletnem obdobju upoštevala trideset del (če ne upoštevamo približno štirikrat več predhodno izločenih). Med temi je osem takšnih, ki imajo dovolj podobno strukturo in izrazitejše skupne poteze. Prispevek je zato lahko le opozoril na določeno tematiko in snov, ki se razmeroma pogosto pojavlja, tako da se razkrijejo lastnosti, ki bi bile drugače manj vidne, zaenkrat pa ne omogočajo teze, da gre za razvoj nove literarne formacije.

Viri (izbor slovenskih romanov z likom mladostnika)

- Mate DOLENC, 1977, ³1982: *Gorenčev vrag*. Ljubljana: MK (Nova slovenska knjiga).
Evald FLISAR, 1968: *Mrgolenje prahu*. Murska Sobota: Pomurska založba.
FRANČIČ Franjo, 1986: *Ne*. Ljubljana: DZS.
– – 1988: *Jeb: roman*. Murska Sobota: Pomurska založba (Domača književnost).
Marinka FRITZ-KUNC, 1985, ³1997: *Janov krik*. Ljubljana: Prešernova družba (Vrba).
Marinka FRITZ-KUNC, 2001: *Kam grejo ptice umret*. Ljubljana: Karantanija (Najhit).
Goran GLUVIĆ, 2002: *Popoldanski ritem: jam sassion roman*. Murska Sobota: Franc-Franc (Mega).
Anton INGOLIĆ, 1967, ²⁰1998: *Gimnazijka*. Ljubljani: MK.
Feri LAINŠČEK, 1991, ²2002: *Namesto koga roža cveti*. Ljubljana: Prešernova družba.
Florian LIPUSCH (=LIPUŠ), 1972, ¹²2002: *Zmote dijaka Tjaža*. Maribor: Obzorja.
Miha MAZZINI, 2001: *Kralj ropotajočih duhov: verzija 4.88*. Ljubljana: Študentska založba (Beletrina).
Andrej MOROVIĆ, 1993: *Tekavec*. Ljubljana: Sklad »Vladimir Slejko«.
Marjana MOŠKRIČ, 1998: *Čadavec*. Murska Sobota: Franc-Franc (Novi obrazi).

- 2002: *Ledene magnolije*. Ljubljana: CZ (Najst).
- Brane MOZETIČ, 2001: *Zgubljena zgodba*. Ljubljana: Center za slovensko književnost (Aleph 69).
- Bogdan NOVAK, 1995, ²2002: *Ninina pesnika dva*. Ljubljana: samozaložba.
- Matjaž PIKALO, 1998, ²2001: *Modri e*. Ljubljana: CZ (Najst).
- Gojmir POLAJNAR, 1998: *Ne ubijaj, rad te imam*. Ljubljana: samozaložba. Gojmir Polajnar je psevdonim.
- Marjan ROŽANČ, 1979, ⁹2001: *Ljubezen*. Ljubljana: MK.
- Ivan SIVEC, 2001a: *Zadnji mega žur*. Ljubljana: Karantanija (Najhit).
- 2001b: *Noč po mega žuru*. Ljubljana: Karantanija (Najhit).
- 2002: *Finta v levo: izpoved mladega zapornika*. Kamnik: Ico (Tabu / Ico).
- Suzana TRATNIK, 2001: *Ime mi je Danjan*. Ljubljana: ŠKUC (Lambda: 18).
- Janja VIDMAR, 1998, ³2002: *Princeska z napako*. Ljubljana: DZS (Dober dan, roman!)
- 2001: *Baraba*. Ljubljana: MK (Odisej).
- Janja VIDMAR, 2002: *Debeluška*. Ljubljana: MK (Odisej).
- Jani VIRK, 2000, ²2001: *Smeh za leseno pregrado*. Ljubljana: Študentska založba (Beletrina).
- Lenart ZAJC, 1998: *5 do 12*. Ljubljana: MK (Prvenci).
- 2001: *Zguba*. Ljubljana: MK (Žamet).
- Zlatko ZAJC, 1999: *Za soncem*. Ljubljana: DZS (Drzni znanilci sprememb).
- Ivo ZORMAN, 1972, ⁷1994: *V sedemnajstem*. Ljubljana: MK.
- Dim ZUPAN, 1996, ²1996: *Leteči mački*. Ljubljana: MK (Odisej).

Literatura

- Silvija BOROVIK, 2001: Pripovedna proza. *Slovenska književnost III*. Ljubljana: DZS. 145–202.
- Helga GLUŠIČ, 2002: *Slovenska pripovedna proza v drugi polovici dvajsetega stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Marjana KOBÉ, 1987: *Pogledi na mladinsko književnost*. Ljubljana: MK.
- Janko KOS, 1983: *Roman*. Ljubljana: DZS (Literarni leksikon 20).
- Darja MAZI LESKOVAR, 2000: *Portret mladostnika v angleškem in ameriškem mladinskem romanu: 1945–1990*. Doktorska disertacija Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Franc ZADRAVEC, 1997: *Slovenski roman dvajsetega stoletja: Prvi analitični del*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- 2002: *Slovenski roman dvajsetega stoletja: Drugi analitični del in nekaj sintez*. Murska Sobota: Pomurska založba.